

P r i n o s i

FRA JURE BOŽITKOVIĆ – ISTRAŽIVAČ I POVJESNIČAR HRVATSKE FILOZOFSKE BAŠTINE

Ivan Macut

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu
ivanmacut@libero.it

UDK: 1Božtković, J. 27-789.32-051
1Božtković, J.:1(497.5)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 11/2018.

Sažetak

U radu se bavimo fra Jurom Božtkovićem u ulozi istraživača i povjesničara hrvatske filozofske baštine. Uz uvodna i zaključna promišljaja rad ima tri poglavlja. U prvom poglavlju donose se osnovni podatci o životu i radu fra Jure Božtkovića. Drugo poglavlje bavi se njegovim filozofskim stvaralaštvom u kojem smo popisali sve njegove bibliografske jedinice iz područja filozofije. Treće poglavlje sadrži razvrstavanje te kratak prikaz i analizu Božtkovićeva filozofskog opusa u cjelini, s posebnim naglaskom na istraživanje hrvatske filozofske baštine. Iz analize proizlazi da se Božtković najviše bavio starijom hrvatskom filozofijom, istraživao arhive franjevačkih samostana Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja te analizirao i predstavio filozofiju našeg znamenitog filozofa Ante Petrića, koji je sve svoje radove iz filozofije napisao i objavio na talijanskom jeziku. Zaključno se može reći da je Božtkovićevo značenje u sustavnom istraživanju i opisivanju rukopisne filozofske građe po franjevačkim samostanskim knjižnicama te u sustavnom bavljenju filozofijom Ante Petrića.

Ključne riječi: Juraj Božtković; hrvatska filozofska baština; Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja; arhivi; Ante Petrić.

UVOD

Istraživanje hrvatske filozofske baštine trajni je poziv, a i zadatak onih koji se tim područjem sustavno bave i proučavaju ga. Već je glasoviti književnik i filozof Franjo Marković 19. listopada 1881. godine održao svoj poznati rektorski govor naslovljen *Filozofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.*, u kojem je potaknuo i pokrenuo kasnije hrvatske znanstvenike i filozofe da se posvete izučavanju „starih naših filozofijskih pisaca“.¹ Nažalost, na ovaj Markovićev poziv i poticaj malobrojni su se odazvali, ali ipak ti su malobrojni puno učinili na osvjetljavanju naše filozofske prošlosti. Oni su ponovno prolistali naše stare filozofske knjige, popisali mnogobrojna filozofska imena i djela te otkrili da je i na našem području i jeziku filozofija bila itekako prisutna i živa. Filozofiralo se kako na latinskom, tako i na hrvatskom jeziku. Iako je dosta toga do sada na tom području učinjeno, ipak ostaje još mnogo toga što valja istražiti i valorizirati, a čemu i mi ovim kratkim radom želimo pridonijeti.

Jedan od prvih istraživača koji su se odazvali na Markovićev poziv bio je i fra Jure Božilković², član Franjevačke provincije Pre-svetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu. Njegov istraživački filozofski opus s obzirom na hrvatsku filozofsku baštinu nije velik, ali je, smatramo, važan. Naime, vidjet ćemo da se u svojim člancima bavio mnogobrojnim našim filozofskim piscima, a objavio je i dvije knjige. Sve to čini nam se itekako dovoljnim razlogom da predstavimo njegov život i rad na području hrvatske filozofske baštine te ga i barem djelomično valoriziramo. O Božilkoviću postoji životopis kojim se i mi u ovom radu služimo. Postoji i popis njegovih radova, a obrađen je kratko i u *Hrvatskom franjevačkom biografskom leksikonu*.³ Međutim, u sva ova tri kratka rada o Božilkoviću nedostaje

¹ Kada je 1975. godine pokrenut filozofski časopis za proučavanje hrvatske filozofske baštine pod naslovom *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, u njemu je pretiskan i ovaj Markovićev rektorski govor, što je tadašnje uredništvo opravdalo ovim riječima: „On će poslužiti kao prvi orijentacioni pokušaj sistematskog prikaza priloga nekih naših filozofskih pređa evropskoj filozofskoj misli, koju tek danas treba kritički prikazati.“ Vladimir Filipović, Uvodna napomena urednika uz fotokopiju rektorskoga govora prof. Franje Markovića, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2 (1975.), 1-2, 255.

² Zlatko Posavac ga je okarakterizirao kao „marljivog i savjesnog istraživača hrvatske filozofske baštine“. Zlatko Posavac, Umjetnost i pojam ljepote u hrvatskoj neoskolastici. 3. Ante Petrić - filozof iz Komiže, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 24 (1999.), 1-2 (49-50), 145.

³ Josip Ante Soldo, Jure Božilković, Hrvatski franjevački biografski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Zagreb, 2010., str. 79-80.

detaljniji osvrt i na njegov znanstveni rad u cjelini, a samim time i osvrt na njegovo istraživanje hrvatske filozofske baštine; u tome je ujedno i novost ovog rada.

1. UKRATKO O ŽIVOTU I RADU JURE BOŽITKOVIĆA

Jure Božitković⁴ rođen je 5. kolovoza 1887. godine u Svirčima na otoku Hvaru. Otac mu se zvao Toma, a majka Kata, rođ. Vranković. Osnovnu školu od 1892. do 1898. godine pohađao je u rodnome mjestu, a 1899. godine u Vrbanju privatno pohađa višu osnovnu ili građansku školu. Prvi razred srednje škole završio je privatno u Vrbanju, kod don Ivana Plančića. Nakon toga odlazi u Sinj na franjevačku gimnaziju. Godine 1906. stupa u franjevački novicijati i oblači redovnički habit na Visovcu, a iduće godine položio je svoje prve jednostavne redovničke zavjete. Nakon novicijata od 1907. do 1909. godine u Šibeniku studira filozofiju, a zatim u Zaostrogu i Makarskoj teologiju. Studij završava 1912. godine, a iste je godine i zaređen za svećenika po rukama nadbiskupa Jurja Carića.

Uvidjevši njegovu nadarenost za studij, uprava Provincije šalje ga na daljnji studij najprije u Leuven (Belgija), a zatim u Fribourg (Švicarska), „gdje je na 12 ožujka 1914 položio bakalaureat, na 16 lipnja iste godine licencijati, potom tri rigorozna za doktorat 1. 2. 3. ožujka 1916. Iste godine je učinio i dva semestra filozofije na friburškoj univerzi“.⁵ Doktorski rad naslovio je *S. Bonaventurae doctrina de gratia et libero arbitrio*⁶ te ga je 1919. godine objavio. Vrativši se u domovinu, postaje profesorom na teologiji u Makarskoj gdje je predavao predmete iz biblijskih znanosti, govorništva, dogmatike, prava i moralke. Petar Čapkun ga opisuje kao onoga koji „uz svoju glavnu profesorsku službu znao je da razvije djelatnost u raznim pravcima i postigne velikih uspjeha, što su mu omogućila njegova lijepa duševna svojstva i tjelesno čelično zdravlje“ te nastavlja: „Pun

---

⁴ Životopis slijedimo prema: Petar Čapkun, + o. fra Jure Dr. Božitković, *Nova revija* 17 (1938.) 6, 413-419.

⁵ *Isto*, str. 414.

⁶ Knjiga se sastoji od ovih poglavlja: *Introductio in S. Bonaventurae opus* te sadrži četiri poglavlja: I. *Quanam methodo investigandum sit S. Bonaventurae opus?*; II. *An peripateticorum scholae adhaereat?*; III. *Quomodo se habeat in expositione scholastica?* (1. *De S. Bonaventurae relatione ad sacram Scripturam*; 2. *De S. Bonaventurae habitu ad S. Patres*; 3. *De modo S. Bonaventurae se gerendi ad Magistros*; 4. *De S. Bonaventurae dispositione ad philosophos scientiarumque peritos*); IV. *Qualem characterem et indolem doctrina ipsius scholastica exhibeat?*; V. *Quid de gratia et libero arbitrio senserit?*, *Epilogus – Conclusiones*.

čednosti, nevine priprostitosti, pomirljive čudi, uzorna života i potpune točnosti u vršenju poslova, osvajao bi svakoga, s kim bi došao u dodir. S druge strane skrajna dosljednost u načelima i neiscrpjiva marljivost uz prirodenu bistrinu omogućile su mu da uz naučni rad zakoraci snažno u praktični život.“⁷

Osim što se bavio znanstvenim radom Božitković je vršio i određene službe unutar svoje redovničke zajednice. Bio je definator Provincije te gvardijan. U Splitsko-makarskoj biskupiji vršio je službu *examinatoris prosynodalis*, a bio je i stalni član *consiglii vigilantiae* u istoj biskupiji. Uz to, bavio se i pastoralnim radom, ispovijedanjem i propovijedanjem. Bio je i knjižničar u Franjevačkom samostanu u Makarskoj. Za vrijeme njegove službe fond knjižnice, prema svjedočenju Petra Čapkuna, povećao se za trećinu knjiga: „Ako je sada ova biblioteka jedna od najvrijednijih u Dalmaciji, to je zasluga dra Božitkovića. – Ovaj čovjek nije znao za počinak, nego po ono ora et labora trošio je svoju životnu energiju gdje god je bila potrebna.“⁸

Božitković je svoje radove objavljivao u mnogobrojnim časopisima i glasnicima, poput: *Hrvatska straža*, *Gospa Sinjska*, *Nova revija*, *Katolički list*, *Serafinski perivoj*, *Novo doba*, *Bogoslovska smotra*, *Franjevački vjesnik*. Uz teologiju, Božitković se bavio i poviješću, a na poseban način bio je strastveni proučavatelj arhiva u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja: „O. Božitković je mnogo radio na uređenju samostanskih biblioteka i arhiva Prov. Presvetoga Otkupitelja, pa je zavolio našu domaću, osobito franjevačku slavnu prošlost. Plodovi tog rada jesu brojne naučne studije, monografije i dokumenti što ih je od vremena do vremena objelodanjivao.“⁹

Božitković je bio i član Hrvatske bogoslovne akademije, suradnik francuskog *Dictionaire d'histoire et géographie ecclésiastiques* te član *Domagoja* i suradnik Franjevačkog bibliografskog instituta u Quaracchiju.

Jure Božitković preminuo je iznenada 28. studenoga 1938. godine, dakle u 51. godini života, u Makarskoj. Od pokojnika su se oprostili tadašnji provincijal Petar Grabić, rektor Teologije u Makarskoj Crnica, a u ime hrvatskog naroda i Primorja narodni zastupnik Stjepan Matijević. Osim njih, govorili su i drugi govornici koji su uputili svoju riječ i zahvalnost pokojnom Božitkoviću.

⁷ P. Čapkun, + o. fra Jure Dr. Božitković, str. 415.

⁸ *Isto*, str. 415.

⁹ *Isto*, str. 415.

2. FILOZOFSKO STVARALAŠTVO

Da bi se upoznalo stvaralaštvo pojedinog autora, potrebno je poznavati ne samo njegovu biografiju nego i njegovu bibliografiju. Za mnoge naše domaće filozofe ona još uvijek nije napravljena. Za Juru Božilkovića temeljitu bibliografiju izradio je njegov subrat franjevac fra Ivan Križanović. Već smo ranije rekli kako je Božilković bio svestran i plodan intelektualac i pisac. Križanović je ukupno popisao čak 124 bibliografske jedinice koje je Božilković za života objavio. Mi smo otkrili samo dvije bibliografske jedinice, tj. dva kratka prikaza dviju filozofskih knjiga, koje se ne nalaze u Križanovićevu popisu, a autor im je Božilković te smo ih u popisu u bilješci jasno i označili. U radu ćemo donijeti popis Božilkovićevih filozofskih knjiga, članaka i crtica, dok radove koji se ne dotiču filozofije nećemo uzimati u obzir.¹⁰

1. *Crte iz povijesti francuske filozofije*, u: *Serafinski perivoj*, 24 (1910.), br. 4, str. 64-68.

2. *Ljetopisne bilješke*, u: *Bogoslovska smotra*, 13 (1925.), br. 1, str. 160-173.

3. *Ljetopisne bilješke*, u: *Bogoslovska smotra*, 13 (1925.), br. 2, str. 365-372.

4. *Ljetopisne bilješke*, u: *Bogoslovska smotra*, 14 (1926.), br. 2, str. 220-224.

5. *Ljetopisne bilješke*, u: *Bogoslovska smotra*, 14 (1926.), br. 3, str. 329-340.

6. *Bilješke iz bogoslovsko-filozofske literature*, u: *Bogoslovska smotra*, 13 (1925.), br. 1, str. 365-371.

7. *Fra Ivan Turić – filozof*, u: *Bogoslovska smotra*, 13 (1925.), br. 3, str. 501-502.

8. *Andrija Kačić-Miošić kao filozof*, u: *Bogoslovska smotra*, 13 (1925.), br. 3, str. 502-503.

9. *Boschovich P. R. I. Teoria philosophiae naturalis, Latin-English edition, Chicago-London, 1922*, u: *Nova revija*, 4 (1925.), str. 96. (recenzija-prikaz)

10. *Život i filozofija fra Bartula Ribarevića (1724-1781)*, *Ljetopis JAZU* za godine 1924/5, sv. 39 (1926.), str. 112-118.

11. *Je li filozof Petrić bio neo-tomist?*, u: *Nova revija*, 7 (1928.), br. 1, str. 82-84.

---

¹⁰ Cjelokupnu bibliografiju Jure Božilkovića može se naći u: Ivan Križanović, *Bibliografija fra Jure Božilkovića, Kačić 7* (1975.), 203-208. Taj popis i mi u ovom radu slijedimo.

12. *Kritika Nove studije g. Tacconija o filozofu Petriću*, u: *Nova revija*, 8 (1929.), br. 2, str. 201-205.

13. *Prilozi za povijest filozofije u franjevačkom redu*, u: *Bogoslov-ska smotra*, 19 (1931.), str. 448-453.

14. *S. Thomae Aquinatis, In metaphysicam Aristotelis commen-taria, Marietti, Taurini, 1935.; Gračanin G., La personalité morale d' après Kant, Mignard, Paris*, u: *Nova revija*, 13 (1936.), br. 2, str. 142-144.¹¹

15. *Život i rad filozofa Petrića (O tridesetogodišnjici smrti)*, u: *Franjevački vjesnik*, 45 (1938.), br. 8-9, str. 241-262.

16. *Život i rad filozofa Petrića (O tridesetogodišnjici smrti)*, u: *Franjevački vjesnik*, 45 (1938.), br. 10-11, str. 305-328.

17. *Život i rad filozofa Petrića (O tridesetogodišnjici smrti)*, u: *Franjevački vjesnik*, 45 (1938.), br. 12, str. 369-386.¹²

3. KRATAK PRIKAZ BOŽITKOVIĆEVA FILOZOFSKOG STVARALAŠTVA

Filozofske radove Jure Božtkovića možemo razvrstati u tri sku-pine, i to na sljedeći način:

a) filozofski radovi koji se ne bave hrvatskim filozofima: *Crte iz povijesti francuske filozofije*.

b) radovi u kojima se bavi hrvatskim filozofima: *Ljetopisne bilješke; Bilješke iz bogoslovsko-filozofske literature; Fra Ivan Turić – filozof; Andrija Kačić-Miošić kao filozof; Život i filozofija fra Bartula Ribarevića (1724-1781); Prilozi za povijest filozofije u franjevačkom redu; Je li filozof Petrić bio neo-tomist?* te rad u tri nastavka pod naslovom *Život i rad filozofa Petrića (O tridesetogodišnjici smrti)*.

c) recenzije-prikazi pojedinih filozofskih djela. U tu skupinu spadaju sljedeći tekstovi: *Kritika Nove studije g. Tacconija o filozofu Petriću; Thomae Aquinatis, In metaphysicam Aristotelis commentaria, Marietti, Taurini, 1935.; Gračanin G., La personalité morale d' après Kant, Mignard, Paris; Boschovich P. R. I. Teoria philosophiae naturalis, Latin-English edition*.

Najvažnija skupina njegovih filozofskih radova u kontekstu istraživanja hrvatske filozofske baštine jest ona u kojoj pronalazi-mo članke u kojima autor istražuje i iz prošlosti izvlači kraće i duže

¹¹ Ova dva prikaza ne nalaze se u Križanovićevu popisu Božtkovićeve bibliografije.

¹² Ove tri studije tiskane su kao zasebna knjiga 1939. godine u Beogradu. Na početku je izdavač napisao predgovor u čast preminulom autoru. Juraj Božtković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetogodišnjici smrti)*, Beograd, 1939.

životopise te opisuje filozofsko stvaralaštvo naših domaćih hrvatskih filozofskih pisaca. Iščitavajući te radove, može se jasno vidjeti o kojim se tu crkvenim autorima-filozofima radi: o. Ivan Borea (1679.-1682.), o. Filip Žderić (1680.-1740.), o. Grgo Arbić (1686.), fra Jeronim Filipović (1688.-1765.), o. Ivan Turić (1699.-1751.)¹³, fra Andrija Kačić Miošić (1704.-1760.)¹⁴, o. Petar Filipović (1706.-1769.), Ivan Bartul Ribarević (1724.-1781.)¹⁵, o. Frano Krilić (1724.-1804.), Ivan-Antun Petrić (1725.-1806.), o. Ivan Erceg (1733.-1793.), o. Paskal Vladimirović (1738.-1794.), o. Pavao Bujas (1739.-1803.), o. Mihael Dragičević (1745.-1790.), o. Paskal Jukić (1748.-1806.), o. Bonaventura Krilić (1749.-1778.), o. Josip Dragičević (1752.-1799.), Ante-Paskal Dorotić (1756.-1796.), fra Andrija Dorotić (1761.-1837.), o. Andrija Erceg (1769.-1809.), o. Frano-Ante Perić (1783.-1852.)¹⁶, Ante Petrić (1829.-1908.). Iz popisa Božitkovićevih filozofskih radova očito je kako je Božitković najviše vremena posvetio proučavanju života i filozofskog djela Antuna Petrića o kojemu je objavio više radova te također i uputio određene kritičke riječi Tacconiju, koji je napisao knjigu o Petriću i njemu je osobno poslao na prosudbu.

Prije nego prijedemo na sustavan prikaz Božitkovićevih studija o Petriću, pogledajmo ukratko ostale radove. Božitković je, kako je vidljivo iz popisa, uglavnom istraživao i pisao o našim filozofima s kraja sedamnaestog te osamnaestog i devetnaestog stoljeća. Nadalje, bavi se isključivo crkvenim filozofskim piscima (franjevcima) te izlaže njihov život i rad te rukopisnom ostavštinom koja se nalazi u dalmatinskim samostanima. O njima Božitković piše stručno i jasno te ukratko izlaže sadržaj njihovih najvažnijih filozofskih djela, ocjenjujući ponekad i njihovo filozofsko stvaralaštvo. Božitković nije naveo izvore kojima se služio u pisanju o ovim crkvenim filozofima.¹⁷ Iz njegovih tekstova vidi se da je izvrsno poznao samostan-

---

¹³ O njemu je napisao i zaseban kratak rad pod naslovom: Jure Božitković, *Fra Ivan Turić – filozof*, *Bogoslovska smotra* 13 (1925.) 3, 501-502.

¹⁴ O njemu je napisao i zaseban kratak rad pod naslovom: Jure Božitković, *Andrija Kačić-Miošić kao filozof*, *Bogoslovska smotra* 13 (1925.) 3, 502-503.

¹⁵ O njemu je napisao i zaseban kratak rad pod naslovom: Jure Božitković, *Život i filozofija fra Bartula Ribarevića (1724.-1781.)*, *Ljetopis JAZU za godine 1924/5*, sv. 39 (1926.), 112-118.

¹⁶ O njemu je Božitković napisao i zaseban rad pod naslovom: *Prilozi za povijest filozofije u franjevačkom redu*, *Bogoslovska smotra* 19 (1932.) 4, 448-453.

¹⁷ O hrvatskim filozofima Božitković je na poziv uredništva časopisa *Bogoslovska smotra* napisao četiri teksta pod naslovom *Ljetopisne bilješke*: „Revni naučni radnik dr. fra Juraj Božitković, profesor u Makarskoj, odazvao se našoj zamolbi i priposlao nam lijepi niz bio-bibliografskih prikaza o znatnijim, a manje poznatim filozofskim piscima. Smotra će ove prikaze redimice donositi, da ne padne sasvim u zaborav naša naučna prošlost; a redakcija želi da ovime potakne i ostale naše istraživa-

ske arhive svoje provincije te da je te rukopise i osobno pregledao i zabilježio njihove karakteristike i književne oznake po kojima se mogu u samostanskim arhivima i bibliotekama pronaći i proučavati. Da bismo budućim istraživačima hrvatske filozofske baštine tog razdoblja olakšali proučavanje, navest ćemo ovdje najvažnija djela filozofa kojima se Božitković bavio te, također, i područje filozofije kojim se svaki pojedini filozof bavio, prema Božitkovićevoj ocjeni.

Fra Jeronim Filipović bio je filozof skolastik, a najvažnija su mu djela: *Disputatio II. De divinis attribus et modis intrinsecis*.¹⁸ Ostala njegova filozofska djela nažalost nisu sačuvana. Fra Petar Filipović bio je moralni filozof. Najvažnije njegovo filozofsko djelo je *Interrogationes brevesque responisiones morales super decalogum*.¹⁹ Fra Ivan Bartul Ribarović napisao je djelo pod naslovom *Logicae parvae* te *Logica magna*. Fra Ivan-Antun Perić napisao je djelo *Disputationes in universam artic logicam juxta mentem venerabilis ad cubtilis doctoris Ioannis Duns Scoti theologorum omnium principis feliciter incipiunt*. Fra Andrija Dorotić napisao je ova filozofska djela: *Philosophiae elementa; Philosophia rudimenta; Ethicam; In universam philosophiam isagoges; Tractatus. De Deo, qiusque Divinis attributis* te *Historia philosophica enarratio*. Fra Ivan Turić napisao je djelo *Totius logicales compendium*. Fra Ladislav Spajić bio je skotistički peripatetik. Napisao je knjigu pod naslovom *Tractatus in universam Aristotelis physicam qui ad mentem Doctoris Subtilis explicatus*. Fra Andrija Kačić-Miošić napisao je djelo iz filozofije pod naslovom *Elementa peripatethica iuxta mentem subtilissimi doctoris Joannis Duns Scoti*. Fra Frano Krilić bio je peripatetik te je napisao djelo *Disputationes philosophicae*.²⁰ Fra Filip Žderić napisao je knjigu pod naslovom *Summularum*. Fra Bonaventura Krilić napisao je djelo *Philosophiae pars secunda quae est metaphysica*. Fra Mihael Dragičević napisao je djelo *Disputationes in universam Aristotelis logicam juxta mentem venerabilis ac subtilissimi Joannis Duns-Scoti*. Fra Andrija Erceg

---

oce, da sa svih crkveno-naučnih područja pribiru građu, koja sastavlja historiju crkvene i hrvatske prosvjete.“ *Uredništvo, Bogoslovska smotra* 13 (1925.) 1, 160.

¹⁸ Rukopis se nalazi u arhivu sinjskog Franjevačkog samostana.

¹⁹ Za ovo djelo Božitković kaže: „Bistrina, lagani stil, jedrina, učenost, izvornost, samostalnost, razgovjetnost, osvrćanje na naše prilike, svetost i veliko iskustvo rese ovu knjigu i krasni udžbenik. Auktor barata sa velikom spremom znanja. Navodi sa izvorima Navarra, Vasqueza, Molinu, Lessius-a i de Luga. Šteta je, što ovo djelo nije tiskano. S njim se je Filipović pokazao, da je bio jaki moralni filozof.“ Jure Božitković, Ljetopisne bilješke, *Bogoslovska smotra* 13 (1925.) 1, 162.

²⁰ Vicko Kapitanović drži da je ovo djelo napisao Franjo Marušić. Usp. Vicko Kapitanović, Latinski filozofski rukopisi u franjevačkoj knjižnici u Makarskoj, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 18 (1992.), 1-2 (35-36.), 222.

napisao je filozofski spis *Philosophiae pars altera seu physica*. Fra Ivan Erceg napisao je filozofski spis *Disputationes in universam artis logicam*. Fra Pavao Bujas napisao je djelo pod naslovom *Philosophia ad mentem Doctoris Subtilis Joannis Duns-Scoti*. Fra Paskal Jukić napisao je filozofsko djelo pod naslovom *Institutiones philosophicae. Ad mentem Joannis Duns Scoti omnium theologorum principis*. Fra Josip Dragičević napisao je malu i veliku logiku pod naslovom *Omnia quae in hoc libello continentur magno*. Fra Paskal Vladimirović napisao je filozofsko djelo iz logike pod naslovom *Logica parva*. Fra Grgo Arbić napisao je djela pod naslovom *I. M. J. Incipiunt summulae Petri Hyspani ad mentem Doctoris Subtilis Joannis Dun Scoti omnium theologorum principis*²¹ te *Incipiunt commentaria in octo libros physicorum Aristotelis iuxta mentem Doctoris Subtilissimi omnium theologorum Principis*. Fra Ivan Borea napisao je raspravu naslovljenu *De potentiis animae vegetativae et sensitivae in comuni*. Fra Frano-Ante Perić napisao je djelo iz filozofije naslovljeno *Exercitationes philosophicae a F. Francisco Perich exaratae. A variis auctoribus, et manuscriptis depromptae atque in unum collectae, eiusdem manu conscriptae*.

Filozof Ante Petrić zasebno je poglavlje u istraživačkom radu *Jure Božitkovića*. Svojim spisima o Antunu Petriću Božitković kod nas spada među prve istraživače života i filozofije ovog našeg znamenitog filozofa. Naime, već 1926. godine objavio „je prvi i opći prikaz života i rada Petrića dosada“.²² U svom tekstu Božitković spominje i raniji tekst iz pera Ante Tresića Pavičića²³, koji u svom radu *Kritičko razmatranje Leibnizovog determinizma*, (Sarajevo, 1897.), spominje i Petrićevo djelo *Libertà e fato*. I u svom drugom djelu pod naslovom *Mogućnosti odnošaja između duše i tijela*, (Sarajevo, 1900.), Tresić Pavičić spominje također Petrića. Na koncu, Tresić Pavičić objavio je u nekoliko nastavaka u *Savremeniku* 1907. godine još jedno djelo o

---

²¹ Za ovaj rukopis Božitković piše da na zadnjoj stranici stoji 1686. godina te nastavlja: „Ovo je najstariji filozofije rukopis, koga sam mogao dosada naći. Format 20x14 cm. Možda nije Arbićevo izvorno djelo, jer spominje, da ga je napisao kao učenik filozofije.“ Jure Božitković, Ljetopisne bilješke, *Bogoslovska smotra* 14 (1927.) 3, 340.

²² Juraj Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, Beograd, 1939., Pretiskano iz *Franjevačkog vjesnika* 1938. godine, str. 9.

²³ Ante Tresić Pavičić (1867. - 1949.), hrvatski književnik i političar. U Beču je 1892. godine obranio tezu pod naslovom *Kritičko razmatranje Leibnizova determinizma*. Bio je u jugoslavenskoj diplomaciji u Madridu i Washingtonu, a nakon umirovljenja živi u Splitu. Pisao je pjesme, romane i pripovijesti te putopise. Danas ga se najviše cijeni kao putopisca. Usp. *Hrvatska enciklopedija*, Tresić Pavičić, Ante, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62193> (pristupljeno 15. 01. 2018.)

Petriću pod naslovom *Filozof Petrić i njegovo najnovije djelo*.²⁴ O toj studiji Božitković donosi sljedeći sud: „Ovo je najopširnija studija što je kod nas dosada štampana o Petriću. I ona nije potpuna, jer radi samo o jednom njegovom djelu, premda pisac nabraja u uvodu („Suvremenik“, br. 3, str. 151-164) uglavnom sva Petrićeva djela i izriče opći sud o njegovoj filozofiji.“ Istraživanje Tresića Pavičića Božitković ovako ocjenjuje: „Sud taj nije adekvatan, jer nisu dovoljno proučena sva Petrićeva djela. Pored toga, i sama kritika Tresića-Pavičića pisana je sa stoičkog i eklektičkog stajališta pa je u mnogo pitanja, kako ćemo kasnije potanje vidjeti, nepotpuna. Tresić-Pavičić ne donosi ni kratki životopis dr. Petrića, što je bilo vrlo poželjno.“²⁵

Što se tiče činjenice da je Petrić sva svoja djela pisao na talijanskom jeziku, Božitković ga opravdava na sljedeći način: „U ostalom Petrić je kao stručnjak pisao za stručnjake pa bi kod našega naroda malo ih našao koji bi ga čitali i razumjeli.“²⁶ Tim stavom odbacuje mišljenje Kerubina Šegvića koji je Petrića zbog te činjenice kritizirao.²⁷

Božitkovićeve zasebna studija (knjiga) o Petriću objavljena je postumno u Beogradu pod naslovom *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*.²⁸ Za prikaz Petrićeve filozofije

²⁴ Zanimljivo je primijetiti da Heda Festini u svom članku iz 1976. godine o Petriću pod naslovom *A. Petrić, filozof umjetnosti i slobode, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2 (1976.), 3-4, 101-134., spominje i Tresića Pavičića i Tacconija, a uopće ne spominje Božitkovića niti na ijednome mjestu navodi njegove studije o Petriću. Razlog tomu nije nam poznat.

²⁵ J. Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, str. 7.

²⁶ *Isto*, str. 8. Zlatko Posavec ovu činjenicu o Petrićevom stvaralaštvu isključivo na talijanskom jeziku smatra neobičnom za drugu polovicu 19. stoljeća u Hrvatskoj. Usp. Z. Posavec, *Umjetnost i pojam ljepote u hrvatskoj neoskolastici. 3. Ante Petrić - filozof iz Komiže*, str. 143.

²⁷ Kerubin Šegvić (1867. - 1945.), hrvatski teolog, povjesničar i književnik. U Sarajevu 1906. godine uređuje *Hrvatsku narodnu zajednicu* i *Napredak*. Dolazi u Zagreb gdje sudjeluje u polemikama starih i mladih svrstavajući se na stranu starih. Osnovao je nakon Prvoga svjetskog rata list *Hrvat*, uređivao *Hrvatski list* i *Hrvatsku smotru* te osnovao *Hrvatsku riječ*. Bio je plodan pisac. Usp. Hrvatska enciklopedija, Šegvić, Kerubin, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59414> (pristupljeno 15. 01. 2018.)

²⁸ Studija sadrži sljedeće dijelove: A. Izvori, B. Djela Dr. Petrića, C. Bibliografija, Historijski milieu i karakteristika Petrićeve filozofije (I. Petrićev životopis, II: Petrićevo političko uvjerenje, III. Sinteza Petrićeva filozofsko-kritičkoga rada) te Zaključak. Izvori kojima se Božitković služio u pisanju studije o Petrićevu životu jesu: Upisnik rođenih i mrtvih župskog ureda u Komiži; Upisnik ocjena osnovne škole u Komiži; Svjedodžbe svršenih osnovnih škola u Zadru; Svjedodžbe svršenih škola u Beču; Molba nadbiskupskom ordinarijatu iz 1857. godine da bude imenovan vjeroučiteljem u osnovnoj školi u Zadru; Lehrbefaehigungs – Zeugnis (u kojem stoji kratak životopis, zapisnik domaćih i klauzurnih radnji, usmeni ispit za profesora talijanske književnosti i jezika na Sveučilištu u Grazu iz 1872.

Božitković se, naravno, služio njegovih originalnim filozofskim djelima. Osim izvorima za pisanje Petrićeva života i filozofskog rada, naš se autor služio i sekundarnom literaturom koju, također, temeljito navodi. To su razne recenzije-prikazi uglavnom na talijanskom jeziku, a poneki i na hrvatskom, o Petrićevim filozofskim djelima. Od domaćih autora Božitković se služio radovima Ante Tresića Pavičića, ali ih i kritizirao, a njih smo nešto ranije već naveli, te Kerubina Šegvića i Stjepana Zimmermanna.

Prikazujući povijesni okvir i karakteristike Petrićeve filozofije, Božitković jasno ističe kako se Petrić „posvetio naročito proučavanju talijanske filozofije XIX vijeka“, a za taj studij imao je sve potrebne preduvjete, „filozofsku narav, poznao je dobro talijanski jezik, književnost i filozofe“.²⁹ U to vrijeme u Italiji su bile prisutne i domaće i strane filozofske struje koje su pronašle svoje pristaše, a uzrok Božitković nalazi u „nesređenim političkim i razvratnim prilikama XIX vijeka“. Nadalje, skolastična filozofija u XIX. stoljeću u Italiji „bila je stjerana među samostanske zidine“. Talijanski filozofi Liberatore³⁰, Sanseverino³¹, Zigliara³² „i drugi talijanski neoskolastici drugom polovinom XIX vijeka nastojali su da obnove filozofiju sv. Tome, porede modernim filozofima i obogate novim otkrićima“, a „i filozof Petrić ulazi u njihovo kolo“ te se „*dao na kritiku i ispitivanje*

---

godine); Tablica iz 1860. godine u kojoj stoje sve službe koje je Petrić obavljao; Petrićeva molba školskom pokrajinskom vijeću u Zadru iz 1875. godine u kojoj traži da dobije mjesto upravitelja na nižoj realci u Zadru; Dva Petrićeva pisma upućena Lubinu iz 1899. godine; Dekret kojim se Petrić stavlja u mirovanje iz 1893. godine; Pismo o privatnom životu Petrića te, konačno, Privatne informacije od Petrićevih učenika, znanaca i prijatelja.

²⁹ J. Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, str. 11.

³⁰ Mateo Liberatore (1810. - 1892.) bio je talijanski isusovac, teolog i filozof. Jedan je od prvih suradnika u *Civiltà Cattolica* - časopis u kojemu je objavio brojne spise iz neotomističke filozofije. Najvažnije mu je djelo *Institutiones philosophicae* u dva volumena izdana 1840. i 1842. godine. <http://www.treccani.it/enciclopedia/matteo-liberatore/> (pristupljeno 18. 01. 2018.)

³¹ Gaetano Sanseverino (1811. - 1865.), utemeljitelj časopisa *La scienza e la fede*. Bio je profesor u Napoliju, te jedan od važnijih promotora ponovnog istraživanja tomizma u drugoj polovici 19. stojeća. Najvažnija djela: *Institutiones logicae et metaphysicae* (1854.); *Philosophia christiana cum antiqua et nova comparata* (u pet sveska izdavano od 1866. do 1878.); *Elementa philosophiae christianae* (u tri sveska izdavano od 1864. do 1870.). <http://www.treccani.it/enciclopedia/gaetano-sanseverino/> (pristupljeno 18.01.2018.)

³² Tommaso Maria Zigliara (1833. - 1893.), dominikanac, teolog i filozof. Poučavao je na dominikanskom učilištu u Rimu. Godine 1879. postao je kardinal. Jedan je od predstavnika obnovljenog tomizma u 19. stoljeću. Najvažnije mu je djelo *Summa philosophica in usum scholarum* (1876.). Papa Leon XIII. povjerio mu je da vodi rimsko izdanje djela sv. Tome Akvinskog. http://www.treccani.it/enciclopedia/tommaso-maria-zigliara (pristupljeno 18. 01. 2018.)

pojedinih filozofskih teza iz moderne talijanske filozofije“.³³ Božitković Petrićevo filozofiranje i njegova djela opisuje kao polemička djela, a njega kao oštromna, pronicava, čedna i ponizna filozofa. Odbacuje određene Tacconijeve kritike na račun Petrićeva filozofiranja³⁴ te smatra: „Petrić kao filozof-kritik tražio je istinito, lijepo i dobro svom snagom svoga uma.“³⁵ Kad se radi o opisivanju Petrićeve filozofije i njegova djela od strane Ante Tresića Pavičića, Božitković drži da ga ocjenjuje previše općenito, tj. neodređeno, a također njegov je sud nepotpun i neadekvatan te zaključuje: „Na osnovu ovih zapažanja vidi se da kritika Tresića-Pavičića ne prodire u bitnost Petrićeve filozofije nit nam daje njezinu pravu značajnu sliku u povijesnom razvoju filozofije druge polovice XIX stoljeća. Ne otkriva kojoj školi Petrić kao filozof pripada i što je nova učinio na polju znanstvene kritike moderne talijanske filozofije u svoje doba.“ Božitković sud o Petriću izriče ovim riječima: „U povijesti filozofije druge polovice XIX vijeka Petrić je bio prvi i jedini uopće neoskolastični filozof koji je posebno ispitao i kritikovao Giobertijevu definiciju lijepoga, etički criticizam a priori Galluppijev, hegelijanizam Cundarijev i semideterminizam [sic!] Cornoldijev.“³⁶

Izloživši osnovne biografske podatke o Petrićevu životu i radu, Božitković u svojoj studiji donosi i neke osobne trenutke iz Petrićeva života, a o kojima je u svojem pismu iz 1925. godine posvjedočio njegov praunuk Karlo Petrić. Nadalje, saznajemo ponešto i o njegovim političkim stavovima. U poglavlju pod naslovom *Petrićevo političko uvjerenje* Božitković naglašava kako se Petrić „nije zanimao politikom, ali se ipak znao držati dobro u kritičnim časovima“. Jedan takav trenutak prema Božitkoviću bio je kada je Hrvatski sabor htio Dalmaciju pripojiti Hrvatskoj, što nije prošlo zbog neslaganja Dalmatinskog sabora. Naime, autonomaši su bili u većini te prijedlog nije podržan. O tome je Petrić kao filozof održao predavanje 9. rujna 1861. godine zauzimajući se za pravo i „opravdan zahtjev da se Dalmacija ujedini sa Hrvatskom na osnovu prirodnog i historijskog prava“³⁷ te o Petrićevom političkom uvjerenju zaključno piše: „Poli-

³³ J. Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, str. 12-15.

³⁴ „Tacconi je *eklektik* u kritikovanju Petrićeve filozofije. U estetici kritikuje ga s ontološkog stajališta, a u etici sa subjektivno-evolucionističkoga“, te zaključuje: „Držim da tačno ne pogađa duh Petrićevih ideja niti karakterizira primjereno njegovu filozofiju.“ *Isto*, str. 17.

³⁵ *Isto*, str. 16.

³⁶ *Isto*, str. 21.

³⁷ *Isto*, str. 27.

tičko uvjerenje Petrićevo razvijalo se je postepeno iz slavenstva u hrvatstvo, a svršilo se je tako da je postao počasnim članom hrvatskog Sokola u Komiži. Kao takav i s tim opredjeljenjem je i umro.³⁸

Na koncu, najveći dio svoje studije Božitković je posvetio sintezi Petrićeva filozofsko-kritičkog rada. Ovo poglavlje Božitković je podijelio na šest kratkih cjelina: 1. *Kritika definicije lijepoga V. Giobertija*; 2. *Dojam Petrićeve kritike u našem i stranom učenom svetu*; 3. *Naučna prepirka među profesorom Cundarijem i Petrićem o lijepom*; 4. *Slobodna volja i predznanje Božje*; 5. *Pojam zasluge nagrade i kazne kod Petrića i Paskala Gallupija* te, konačno, 6. *Nauka o izboru dvaju jednakih i nejednakih dobara kod Cordoldija i Petrića*.

Božitković ponajprije spominje Petrićevo djelo *La definizione del bello data da Vincenzo Gioberti esaminata in sè e nei suoi fondamenti dal Dr. Antonio Petrich*, tiskano u Zadru 1875. godine te ga ukratko predstavlja. Ispitavši Giobertijevo učenje o lijepome preko čega je okarakteriziran kao okazionalistički ontologist, Božitković izlaže Petrićevo viđenje lijepoga te ga opisuje kao umjerenog realista. Petrić se protivi okazionalističkom ontologizmu Vicenza Giobertija³⁹ jer smatra kako je on „najvišem Biću doznao um sličan našem“, Petrić stoji na poziciji da „Mi Boga neposredno ne vidimo“ te nastavlja: „Do njega dolazimo umovanjem.“⁴⁰ Osim ovoga, Božitković pronalazi još jedno Petrićevo neslaganje s Giobertijem. Ono se nalazi u pogledu na vrijeme i prostor. Naime, Gioberti drži da su prostor i vrijeme „pojmovi, nama prirodni a priori“, a Petrić smatra kako „Prostor i vrijeme postaju ideje ili pojmovi samim radom daljnje apstrakcije“, te dalje pojašnjava Petrićev stav: „Prostor i vrijeme su nužne sinteze apstraktnih elemenata. Oni nijesu oblici predodžba empiričke stvarnosti unutrašnjeg i izvanjskog osjeta“ [...] „nego su one, veli Petrić, 'oponašanje onoga što jest, odraz onoga što je bilo, predodžbe onoga što će biti ili može biti, a da mašta ne pozna je ove tako čiste i sjajne i žive i istinite razlike, kako ih um reflektivno poima’.“⁴¹

Božitković u knjizi iznosi i svoje određeno neslaganje s nekim Petrićevim postavkama. Naime, Petrićevo je mišljenje kako „bitna

---

³⁸ Isto, str. 31.

³⁹ Vincenzo Gioberti (1801. - 1852.) bio je talijanski filozof, publicist i političar. Kao filozof, pod utjecajem Schellinga i Hegela zastupao je ontologizam. Glavnija djela: *Introduzione allo studio della filosofia*, 1839–1840.; *Degli errori filosofici di A. Rosmini*, 1841., itd. Usp. *Dizionario Biografico degli Italiani*, [http://www.treccani.it/enciclopedia/vincenzo-gioberti_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/vincenzo-gioberti_(Dizionario-Biografico)/) (pristupljeno 15. 01. 2018.)

⁴⁰ J. Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetogodišnjici smrti)*, str. 33.

⁴¹ Isto, str. 34.

savršena individualnost lijepoga ne pazi da bude pod ikakvim oblikom, bio ovaj *osjetan* ili *uman*". Božilković smatra kako ovim riječima Petrić želi protumačiti *objektivno lijepo*, a lijepo, prema njemu, *bitno* spada u područje *uma*, ono je sjaj *istinitoga*. Ističe nadalje kako Petrić „nije temeljito proučio definiciju lijepoga kod peripatetika i skolastika, iako pripada njihovom filozofskom sistemu“. Razlog Božilković pronalazi u tome „što je njegova glavna težnja bila pobijati Giobertijevu definiciju lijepoga“. Na koncu, unatoč određenim kritikama Božilković zaključuje: „Petrić je sagradio definiciju lijepoga na osnovi peripatetičko-skolastičnih zdravih principa ‘*philosophiae perennis*’. S istog stajališta oborio je i Giobertihev ontologističnu definiciju lijepoga dokazavši *da je u sebi neispravna*, u *Bogu neistinita*, a u *našem umu nestvarna* i *psihologijski neosnovana*.⁴²

Božilković nadalje donosi i tekstove pohvala koje su domaći i strani autori objavili u povodu ovog Petrićevog djela. Uglavnom su redom izricane pozitivne kritike na to djelo te je ono steklo „veliko priznanje u stranom učenom svijetu“ te je Petrić imenovan počasnim članom *Pitagorske akademije* u Napulju „makar da je oborio svojim djelom jednog od najvažnijih filozofa u ono doba u Italiji“. ⁴³

U sljedećem poglavlju, izlaganju o raspravi između Cundarija i Petrića,⁴⁴ Božilković prikazuje Petrićevo djelo pod naslovom *Le obbiezioni contro lea definizione del bello proposte dal prof. Stanislao Cundari rivedute ed esaminate dal dr. Antonio Petrich*, izdano u Zadru 1883. godine.⁴⁵ Sažeto rečeno, Cundari Petriću upućuje mnogobrojne prigovore, od kojih ćemo navesti samo one najznačajnije: pogriješio je u metodi kritizirajući Giobertijevu definiciju lijepoga; njegovu dokazi nisu u tolikoj mjeri jaki da bi mogli postati opća načela; Božje se znanje ne smije ograničiti te u Bogu može biti i posrednog znanja kako to Gioberti uči; Zenonu pripisuje ono što on ne uči; nije razlučio objektivni odnos pojmova ‘beskonačnoga’ i ‘indefinitnoga’ u odnosu na ‘subjektivno’; nije ispitao u kojoj logičnoj ili metafizičkoj kategoriji bitnost čistog prostora i vremena imaju svoju osnovu, itd. Naravno da je Petrić spremno odgovorio na sve ove prigovore. Njihova slabost se ponajprije očituje, naglašava Božilković, u tome što Cundari nije točno naznačio stranice gdje što Petrić točno tvrdi, nego je pisao napamet: „U svojim prigovorima protiv Petrića gotovo

⁴² Isto, str. 35.41.

⁴³ Isto, str. 43.

⁴⁴ O ovoj polemici u svom je članku pisala i Heda Festini, A. Petrić, *filozof umjetnosti i slobode*, str. 101-134.

⁴⁵ Ovu polemiku kratko spominje i Zimmermann u svom djelu: Stjepan Zimmermann, *Historijski razvotak filozofije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1929., str. 17.

nije nikada tačno navadao mjesta gdje se oni nalaze u 'Definiciji lije-poga', dok je prema njemu Petrić „dostojanstveno odgovarao imaju-ći pred očima istinu“ te Božićković zaključuje: „Cundari je zaista bio *jak um, učen čovjek, idealista-filozof, sljedbenik i pristalica Hegelove nauke, spekulativni panteista*, no Petrić izgleda mi *oštroumniji misli-lac, dublji i pozitivniji filozof, umjereni realista, neumorni trudbenik na polju istraživanja i unapređivanja 'philosophiae perennis'*. Načela prvoga vode k idealističnom panteizmu, drugoga k umjerenom rea-lizmu. Prvi je hegelovac, a drugi slijedi Aristotelov skolastični peri-patetizam u principima.“⁴⁶

U idućem poglavlju Božićković predstavlja novo Petrićevo djelo pod naslovom *Sloboda i udes* iz 1885. godine iako drži da bi puno bolji naslov bio *O slobodnoj volji i Božjem predznanju*.⁴⁷ U ovoj knji-zi Petriću je cilj dokazati „kako se slaže Božje predznanje budućih stvari sa slobodnim činima volje.“ Što je predznanje? Božićković ga ovako opisuje: „Predznanje je znanje prije stvari. Ono donosi red pre-ma onome što će poslije biti. Ako je znano uvijek prisutno, onda je znanje, a ne predznanja. Predznanje dolazi iz budućih stvari. Bož-je predznanje ne nameće stvarima nužnu, nego poznaje unaprijed isti način kontingentnosti kontigentinih stvari. Božje predznanje u sebi je nepogrešivo, jer je Bog sveznajući i beskonačno savršen.“⁴⁸ Petrić u ovom pitanju napušta učenje sv. Tome jer ga drži nepotpunim, kao što mu se takvom čini i Augustinova misao.⁴⁹ Da bi iznio svoje viđenje, Petrić stavlja u suodnos slobodu, predznanje i istine budućega: „Ovo Božje predznanje ne određuje unaprijed upravno našu slobodnu volju na jednu stvar, nego znači i nepogrešivo da će biti taj i taj čin koji će se ostvariti. Bog poznaje unaprijed slobodan činu svojoj bitnosti. Volja, kada je došao predviđeni čas, slobodno postavlja ovaj čin. Taj je čin slobodan, jer je zbilja takav u času [...] kada mu volja daje egzistenciju. On nema prethodnih i prisilnih na nj utjecaj koji nezavisno od njega postoje. Ako ima objektivno zna-čenje po kojemu se je on mogao ustvrditi u prethodnosti kao budući,

---

⁴⁶ J. Božićković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, str. 53-54.

⁴⁷ „Sudeći po sadržaju ove rasprave, mislim da bi joj ovaj naslov mnogo bolje odgo-varao“. *Isto*, str. 54-55.

⁴⁸ *Isto*, str. 56.

⁴⁹ „Zbilja ovom dokazivanju ne može se ništa prigovoriti, jer je stvarno i jako obra-zloženo. Njime Petrić unosi novo svjetlo u ovo pitanje, dopunjuje i ispravlja Augustina i Tomu.“ *Isto*, str. 58.

zato istina takvog značenja logički zavisi od one stvarne egzistencije koja je naznačena u samoj sebi.⁵⁰

Predzadnja rasprava koju Božitković u svojoj knjizi o Petriću donosi jest ona o pojmu zasluge i kazne kod Petrića i Paskala Galluppija⁵¹, a temelji se na knjizi *Razmatranje Antuna dra Petrića o zaslugi nagrade koja slijedi slobodne čine*, objavljenoj u Splitu 1898. godine, a posvećenog hvarskom biskupu fra Žarku Carevu. Petrić u svojoj raspravi odgovara na tvrdnje iz knjige Pasqualea Galluppi *Filosofia della volontà* iz 1846. godine, a napisao ju je Pasquale Galluppi.

Galluppijeve osnovna tvrdnja, koju Petrić kasnije u svom tekstu kritizira, glasi: vrlina zaslužuje nagradu, a pogreška zaslužuje kaznu. To su prema istom autoru dva nužna načela praktičnog ili moralnog razuma, a ne dolaze iz iskustva; dakle, ta su načela *a priori* i *subjektivna*. Na tu tvrdnju Petrić odgovara da ta načela ne mogu biti subjektivna jer su svi sudovi *a priori* objektivni budući da se zasnivaju na istini. Petrić, dakle, smatra da ova dva načela nisu *sintetična a priori*, kako to drži Galluppi, nego je ovaj sud analitičan te zaključuje: „I bez našega subjekta i bez našega razuma vrlina kao takova zaslužuje nagradu, a mana kaznu. Pošten i savršen čovjek Ticije može biti od raznih prezren i zapostavljen, no pošten njegov život kao takav po sebi traži i objektivno nagradu. Tu nagradu ne može mu nitko objektivno oteti, niti umanjiti. Ona je nezavisna od subjekata koji misle.“⁵²

Na koncu, posljednja tema koju Božitković u svojoj knjizi donosi odnosi se na nauku o izboru dvaju jednakih i nejednakih dobara kod Cornoldija⁵³ i Petrića. Temelj ove rasprave jest Petrićevo djelo objavljeno u Trstu 1906. godine pod naslovom *Pokušaj izmirenja vla-*

⁵⁰ Isto, str. 58.

⁵¹ Pasquale Galluppi (1770. - 1846.), talijanski filozof. Posebna mu je zasluga što je na talijanski prostor uveo studij i poznavanje europske filozofije, a na poseban način Kanta i njegove filozofske misli. Najvažnija djela: *Memoria apologetica* (Napoli, 1795.); *Saggio filosofico sulla critica della conoscenza* (Napoli, 1819.); *Lettere filosofiche sulle vicende della filosofia relativamente ai principii delle conoscenze umane da Cartesio sino a Kant inclusivamente* (Messina, 1827.). Usp. *Dizionario Biografico degli Italiani*, [http://www.treccani.it/enciclopedia/pasquale-galluppi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/pasquale-galluppi_(Dizionario-Biografico)/) (pristupljeno 15. 01. 2018.)

⁵² J. Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, str. 61-62.

⁵³ Giovanni Maria Cornoldi (1822. - 1892.), talijanski filozof. Utemeljio je časopis u Ferrari pod naslovom *Il Popolo*. Bio je dugo vremena u uredništvu časopisa *La Civiltà Cattolica* iz Rima. Glavna djela: *I sistemi meccanico e dinamico circa la costituzione della sostanza corporea considerati rispetto alle scienze fisiche* (1864.); *Sententia Sancti Thomae Aquinatis de immunitate B. M. Dei Parentis a peccatis originalis labe* (1868.); *Lezioni di filosofia* (1872.). Usp. *Dizionario*

sti ideje nad voljom i slobode izbora. Prostudiravši knjigu, Božitković drži da bi joj bolje odgovarao naslov *Izbor volje između jednakih i nejednakih dobara* te ističe kako je Petrić kao filozof očito studirao ponajviše djela talijanskih filozofa. Raspravljajući s Cornoldijem, Petrić smatra kako „naša volja ne radi bez motiva ili poticaja, tj. ako ne vidi kakav razlog dobra“. Kao primjer uzima volju koja stoji pred dva jednako savršena dobra i treba jedan izabrati. Petrić smatra kako volja može navesti razum da još više pronikne u oba ta dobra te da izabere ono koje joj se više sviđa. Naš filozof odbacuje Cornoldijevo mišljenje jer ne dokazuje izbor između dva jednaka dobra, dok Petrić smatra kako „čin izbora, ako ovaj mora biti, mora da traži barem dijelom svoj dovoljni razlog iz neke kretnje subjekta koji misli ili hoće, koji sam ima da procjeni motive i poticaje i izrekne konačni sud o praktičnim pitanjima koja on promatra i o njima raspravlja u svojoj pameti“.⁵⁴ Petrić, dakle, drži da slobodna volja između dva jednaka dobra može izabrati jedno od ta dva, i to bez ikakvih vanjskih poticaja na njezinu odluku. Slobodna volja može sama donijeti odluku i odlučiti se za jedno ili drugo dobro. Uostalom, u tome se i sastoji njezina sloboda, smatra Petrić te donosi jedan primjer: „Ako bi vam došao sluga i rekao da je ostavo lopovima vaše stvari jer, premda je imao dva mača ili dvije puške jednako dobre pri ruci, ipak nije znao s kojim bi se od njih poslužio da obrani vaše stvari, vi bi ga otpustili iz vaše službe; a kada bi bila šteta vrlo velika, i vaša snaga usto dovoljna možda bi ga u svojoj srdžbi dali izbičevati.“⁵⁵

Zaključno možemo reći kako Petrić drži da volja sama u sebi pronalazi uzrok, „ona je aktualni i pravi uzrok istoga“, svoje konačne odluke o izboru između dva jednaka dobra.

U drugom dijelu svoje knjige Petrić raspravlja o izboru dvaju nejednakih dobara. Sažeto Petrićev stav možemo izložiti ovim riječima: „Teorijski samo spoznato dobro po sebi ne priklanja volju ni na kakvu odlučnu privolu. Vanjska sila, unutrašnje i prirodne afekcije mogu jako uticati na volji i mnogo umanjiti njezinu slobodu, ali je ne mogu poništiti. Volja određuje sama sebe u sebi istoj cijeneći jedan predmet prema objektivnoj istini dobra. U ovome sudu ona se može katšto prevariti, ali i tada hoće da slijedi istinu, tj. objektivnost dobra [...]“⁵⁶

Biografico degli Italiani, [http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-maria-cornoldi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-maria-cornoldi_(Dizionario-Biografico)/) (pristupljeno 15. 01. 2018.)

⁵⁴ J. Božitković, *Život i rad filozofa Antuna Petrića (O tridesetgodišnjici smrti)*, str. 68.

⁵⁵ *Isto*, str. 68.

⁵⁶ *Isto*, str. 70.

Zaključna Božilkovićeua ocjena Petrićeva filozofskog rada glasi: nije eklektik; posjeduje specifičnost među talijanskim neoskolasticima svoga vremena ne slijedeći ni isusovce, ni dominikance, ni franjevce, nego samostalno prosuđuje i istražuje istinu u odnosu prema ljudskoj volji; filozof kritik i vrlo dobar polemičar.⁵⁷

ZAKLJUČNA ZAPAŽANJA

Jure Božilković bio je svećenik i franjevac, član Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, hrvatski teološki pisac te marljivi istraživač i promicatelj hrvatske filozofske baštine. Naime, u jednom manjem dijelu njegova cjelokupnog opusa pronalazimo i radove u kojima se bavi hrvatskom filozofijom te predstavlja naše starije filozofske pisce, a na poseban način bavi se životom i filozofskom mišlju Ante Petrića.

Iako nije tiskao nijedno filozofsko djelo u kojem bi iznosio vlastita filozofska promišljanja, bio je povjesničar hrvatske filozofske baštine. Istraživao je naše filozofe te o njima ponešto zapisao. Njegova se važnost svakako očituje u tome da je među prvima, ako ne i prvi, sustavno pregledao i popisao filozofska djela i rukopise koji se nalaze u franjevačkim samostanima koji pripadaju franjevcima Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Naime, povjesničar i franjevac Vicko Kapitanović je pregledavajući arhive franjevačkih samostana, pronašao Božilkovićeua klasifikacije i opise pojedinih starih filozofskih rukopisa. Istina je da je Kapitanović pokoje djelo i autora ispravio u smislu da je Božilković ponegdje pogriješio, pripisujući jednom autoru neko filozofsko djelo, a autor je netko drugi, ali to ni najmanje ne umanjuje njegovu važnost kao istraživača arhiva franjevačkih samostana u odnosu na filozofsku baštinu. Osim toga, da je Božilković u tom duhu prepoznat i od svojih suvremenika, svjedoči nam i poziv uredništva teološkog časopisa *Bogoslovska smotra* da upravo on zbog svoje stručnosti i marljivosti napiše nekoliko priloga o našim starijim filozofskim piscima, na što je Božilković i odgovorio poslavši im četiri rada na tu temu, koje smo u ovom radu ukratko predstavili.

Ante Petrić bio je naš filozof kojim se Božilković najduže bavio. Nije bio prvi istraživač Petrićeua filozofske misli, ali je prvi kod nas napisao niz sustavnih i stručnih članaka o njemu i na taj ga način predstavio široj domaćoj javnosti. Naime, poznato je da je Petrić svoja filozofska djela pisao samo na talijanskom jeziku te je Božilković

⁵⁷ Usp. *Isto*, str. 71.

preko svojih radova s njegovom mišlju upoznao i one koji taj jezik nisu poznavali. Božitković njegovu misao nije samo prikazao nego je donosio i određene ocjene te svoja osobna zapažanja o Petriću i njegovim filozofskim djelima. Nije se ustezao napisati i pokoju kritiku, nikad ne podcjenjujući Petrića i njegovu filozofsku misao, nego je uvijek nastojao objektivno istaknuti dobre, ali i manje dobre strane njegova filozofskog djela.

Na koncu, Božitković spada među prve istraživače i povjesničare hrvatske filozofske baštine. Smatrao je da su i naši filozofi svećenici objavili itekako vrijedna djela te ih je u svojim radovima navodio i na taj način spašavao od zaborava. Primjer je marljivog istraživača koji se isticao iznimnim strpljenjem i velikim znanjem o području kojim se bavio.

FR. JURE BOŽITKOVIĆ – RESEARCHER AND HISTORIAN OF CROATIAN PHILOSOPHICAL HERITAGE

Summary

In the paper we are talking about Fr. Jure Božitković in the role of a researcher and historian of Croatian philosophical heritage. In addition to the introduction and conclusion, the paper has three chapters. The first chapter presents the basic information about the life and work of Fr. Jure Božitković. The second part deals with his philosophical creation in which all his bibliographic records from the field of philosophy are listed. The third chapter provides classification, a short overview and analysis of his philosophical opus in general with special emphasis on the research of Croatian philosophical heritage. He especially dealt with the old Croatian philosophy, researched the archives of Franciscan monasteries of the Franciscan Province of the Most Holy Redeemer and analysed and presented the philosophy of our famous philosopher Ante Petrić who wrote and published all his philosophical works in Italian language. In conclusion we can say that the work of Božitković is significant because he systematically investigated and described the manuscript philosophical materials of Franciscan monastery libraries and because he systematically dealt with the philosophy of Ante Petrić.

Key words: Juraj Božitković, Croatian philosophical heritage, Franciscan Province of the Most Holy Redeemer, archives, Ante Petrić